

Latvijas Republikas tiesībsargs

**Alternatīvais ziņojums par Latvijas Republikas valdības
7. Nacionālo ziņojumu par Eiropas Sociālās hartas īstenošanu**

**3., 11., 12., 13., 14. un 30. pants par periodu
no 01.01.2016. - 31.12.2019.**

Termini

Harta – Pārskatītā Eiropas Sociālā harta.

Tiesībsargs – Latvijas Republikas tiesībsargs.

Ziņojums – Latvijas Republikas valdības septītais nacionālais ziņojums par Eiropas Sociālās hartas īstenošanu.

Ievads

Latvijas Republikas valdība ir sniegusi vispusīgu un izsmelšu Ziņojumu par Hartas 3., 11., 12., 13., 14., un 30.panta īstenošanu. Tiesībsargs kā Latvijas Republikas cilvēktiesību institūcija sniedz šo alternatīvo ziņojumu kā papildinājumu valsts nacionālajam Ziņojumam.

Vēl arvien ir saskatāmi problēmjautājumi, gan tādi, kas bija jau minēti iepriekšējā papildus ziņojumā, gan tādi, kas ir izgaismojušies pēdējā pārskata periodā. Sociālās drošības jautājumi joprojām ir ļoti aktuāli.

Alternatīvajā ziņojumā nav analizēta Hartas 3.panta (tiesības uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem) īstenošanas problemātika. Jautājumos, kas saistīti ar darba tiesiskajām attiecībām tiesībsargs iesaistās gadījumos, kad ir konstatējams mobings/bosings vai nevienlīdzīga attieksme (diskriminācija).

Piekrītot Ziņojumā norādītajam, tiesībsargs sniegs papildus ieskatu par Hartas piemērošanu veselības aizsardzības, sociālās drošības un sociālās palīdzības jomā.

11.pants Tiesības uz veselības aizsardzību

Ziņojumā ir norādīta informācija par pārskata periodā veiktajiem pasākumiem veselības aprūpes jomā. Tomēr sniegtās ziņas nav pilnīgas. Tiesībsargs ir izgaismojis vairākas būtiskas nepilnības saistībā ar veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu, ko negatīvi ietekmē nepietiekamais atalgojuma līmenis, cilvēkresursu un finansējuma trūkums.

1) Ziņojumā ir norādīts, ka kopš 2019.gada aprīļa valsts nodrošina bezmaksas pieeju bērnu psihiatrijas speciālistiem, garīgās veselības māsām un funkcionālajiem speciālistiem. Tomēr joprojām daudzās veselības aprūpes iestādēs bērni nevar saņemt psihiatrijas speciālista pakalpojumus, jo trūkst speciālistu, pakalpojumu apjoms ir ierobežots un nav vienlīdzīgi pieejams visā Latvijas teritorijā. Tas nenodrošina savlaicīgu diagnosticēšanu, kas rada problēmas turpmākā bērna attīstībā.

2) 2018. gadā darbu uzsāka Pusaudžu resursu centrs, īstenojot profilakses tipa sabiedrībā balstītu ambulatorā atbalsta programmu pusaudžiem vecumā no 11 līdz 18 gadiem, kuriem konstatēta atkarīgu izraisīto vielu kaitējoši pārmērīga lietošana vai atkarīgas uzvedības traucējumi. Patreiz šādi centri ir divās Latvijas pilsētās, kas ir vērtējams pozitīvi, tomēr ir nepietiekami, lai nodrošinātu psihiatrijas pakalpojumu pieejamību pusaudžiem. 2018. gadā tiesībsargs veica pārbaudes vizītes sešās Latvijas slimnīcās, kuras nodrošina stacionāro psihiatrisko ārstēšanu bērniem. Tajās tika novēroti vairāki sistemātiski trūkumi bērnu stacionārā psihiatriskajā ārstēšanā, tajā skatā ambulatoro pakalpojumu nepieejamība, sociālās rehabilitācijas pakalpojumu trūkums, bērnu psihiatru trūkums, pārlieku medikamentoza ārstniecība.

Tiesībsargs ir aktualizējis problemātiku par riskiem bērniem nokļūt psihiatriskajos slimnīcu stacionāros. Lai izvērtētu bērna attīstības vai uzvedības traucējumus, šogad tika plānots veidot atbalsta dienestus, kur darbotos speciālisti (izglītības un skolu psihologs, speciālais pedagogs, logopēds). Tomēr valdība neatbalsta jaunu dienestu izveidi, tādējādi kavējot projekta īstenošanu.

3) Neskatoties uz to, ka valstī ir paredzēta bezmaksas zobārstniecība bērniem¹, jau vairākus gadus tiesībsargs saskarās ar problemātiku valsts apmaksāto zobārstniecības pakalpojumu pieejamībā bērniem, kas municipālā mērogā jau ir sasniegusi kritisku atzīmi - atsevišķās vietās uz pakalpojumu bērniem ir jāgaida no pusgada līdz gandrīz diviem gadiem. 2019. gadā tiesībsargs aicināja Veselības ministriju izstrādāt mehānismu, kādā valsts pilnā apmērā kompensē vizītes pie zobārstniecības speciālistiem. Veselības ministrija nerod tūlītējus risinājumus finansējuma trūkuma un administratīvi sarežģītā procesa dēļ.

4) Regulāri tiek saņemtas iedzīvotāju sūdzības par tiesiskā mehānisma trūkumu personu tiesību aizsardzībai sadzīviskas trokšņošanas gadījumos. Šī problēma ilgst jau

¹ Ministru kabineta 2018.gada 28.augusta noteikumi Nr.555 "Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība" [Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/301399-veselibas-aprupes-pakalpojumu-organizesanas-un-samaksas-kartiba>]

kopš 2014. gada, kad Satversmes tiesa² atzina, ka ar pašvaldības saistošajiem noteikumiem nevar paredzēt atbildību par sadzīvīsku trokšņošanu. Attiecīgais regulējums ir jāparedz likumā³. Lai arī Vides un reģionālās attīstības ministrija kā atbildīgā ministrija ir mēģinājusi attiecīgo regulējumu izstrādāt, tomēr visu šo gadu laikā tas nav izdevies. Praksē policija ir bezspēcīga pret trokšņotāju izdarībām, līdz ar to iedzīvotāju tiesības uz naktsmieru (labvēlīgu vidi) vispār nav aizsargātas.

Valdība nav pienācīgi noregulējusi tādu cilvēku veselībai kaitīgu vides troksni kā troksni auto-moto trasēs, kas atrodas apdzīvotās vietās. Latvijā ir divas moto-autotrases, kuras atrodas dzīvojamo māju tiešā tuvumā, tādējādi ietekmējot iedzīvotāju veselību un labsajūtu. Šo jautājumu valdība nerisina kopš 2017. gada 19. decembra, kad spēku zaudēja normatīvais akts⁴, kurš regulēja troksni auto – moto trasēs.

Valdība nav ņēmusi vērā Satversmes tiesas secināto, ka mototrasēs radītā trokšņa apgrūtinājums var būt lielāks nekā autosatiksmes trokšņa apgrūtinājums un var izraisīt netiešos veselības traucējumus atkarībā no trokšņa līmeņa, ekspozīcijas laika un cilvēka individuālajām īpašībām. Līdzīgu risinājums būtu jānosaka šautuvju troksnim. Turklāt jāatzīmē, ka atsevišķas iedzīvotāju grupas aktīvi mēģināja iesaistīties auto – moto trašu un šautuvju trokšņa tiesiskā regulējuma pilnveidošanā. Par nožēlu jāatzīst, ka šo iedzīvotāju ideju uzklauššana no atbildīgo ministriju puses ir vērtējama kā formāla, neskatoties uz to, ka daudzas no tām ir efektīvas un atbalstāmas. Kopumā šīs iedzīvotāju interesēm būtiskas jomas sakārtošana norit ļoti lēni.

5) Ar savu augsto medicīnas izglītības kvalitāti un zemajām darba algām Latvija jau vairākus gadus ieņem ārstniecības personu donorvalsts pozīcijas.⁵ Ārstniecības iestāžu ārstniecības personu kopējam skaitam ir strauja negatīva dinamika. Galvenais iemesls tam ir zemā darba samaksa. Šī problemātika ir ļoti aktuāla veselības nozarē strādājošajiem, tomēr valdības atbalsts nav pietiekams. Valsts budžetā 2020.gadam finansējums ārstniecības personu darba samaksas pieaugumam tika piešķirts tikai aptuveni 50 % apmērā no valdības solītā.

6) Lai gan salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata periodu situācija ar veselības aprūpes pakalpojumu savlaicīgu pieejamību ir uzlabojusies, joprojām, lai saņemtu atsevišķus valsts apmaksātus plānveida veselības aprūpes pakalpojumus (izmeklējumus, operācijas u.c.) liela daļa pacientu ir spiesti maksāt paši, jo var būt jāgaida ilgi.

² Satversmes tiesas 2014.gada 12.decembra spriedums lietā Nr. 2013-21-03.

[https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-21-03_Spriedums.pdf#search=]

³ Satversmes tiesas sprieduma pieņemšanas brīdī dažāda veida trokšņu kontroli regulēja Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 167.¹pants, paredzot administratīvo atbildību par akustiskā trokšņa normatīvu un vides trokšņa robežlielumu pārkāpšanu. Kopš 2020.gada 1.jūlija atbildība par trokšņa robežlieluma pārsniegšanu paredzēta likuma "Par piesārņojumu" 57.pantā [<https://likumi.lv/ta/id/6075-par-piesarnojumu>].

⁴ Ar Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2017-02-03 tika atcelti Ministru kabineta 2014. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 16 "Trokšņa novērtēšanas un pārvaldības kārtība" [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2017/01/2017-02-03_Spriedums.pdf#search=]
[https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2017/01/2017-02-03_Spriedums.pdf#search=]

⁵ Konceptuālais ziņojums "Par veselības aprūpes sistēmas reformu". [Pieejams: http://www.vm.gov.lv/lv/nozare/veselibas_aprupes_sistemas_reforma/]

Piemēram, uz endokrinologa konsultāciju noteiktās ārstniecības iestādēs jāgaida līdz pat 122 dienām, uz neurogrāfiju jāgaida no 67 līdz pat 320 dienām, tāpat nav savlaicīgi pieejama bērnu psihiatrija (stacionārā), kas šobrīd ir īpaši aktuāla problēma.

12.panta 1. un 2.daļa: Tiesības uz sociālo drošību

Pārskata perioda laikā, izmantojot konstitucionālo tiesību aizstāvības instrumentu – Satversmes tiesu, ir panākts uzlabojums sociālās drošības jomā. Lai arī tagad pensijas apmērs nevar nodrošināt visas personas vajadzības, šīs izmaiņas ir vērtējamas pozitīvi ar cerību uz to, ka minimālo ienākuma līmeņu paaugstināšana tiks dinamiski turpināta.

1) Invaliditātes pensijas minimālais apmērs no 2020. gada 1. janvāra tika noteikts no 80 līdz 128 eiro mēnesī bet personām ar invaliditāti kopš bērnības – no 122,69 līdz 196,30 eiro mēnesī.

Pēc tiesībsarga pieteikumiem konstitucionālajā tiesā un tiesas spriedumiem invaliditātes pensijas minimālais apmērs tika būtiski palielināts, nosakot to 136 eiro līdz 217 eiro, un 163 eiro līdz 260 eiro personām ar invaliditāti kopš bērnības. Tomēr invaliditātes pensijas paaugstinājums joprojām nav pietiekams cilvēku ar invaliditāti pamatvajadzību nodrošināšanai.

2) Ziņojumā ir norādīts uz pasākumiem, kas tika veikti pārskata periodā un kuru mērķis bija paaugstināt valsts pensiju apmēru, piemēram, uzlabota pensiju indeksācijas kārtība, daļai pensijas saņēmēju paaugstinātas piemaksas pie pensijas par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim, un uzsākta piemaksu indeksācija, kā arī no 2020. gada 1. janvāra paaugstināts minimālo pensiju apmērs.

Papildus ziņojumā minētajam norādāms, ka, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka normas, kas noteica minimālo vecuma pensijas apmēru (kas norādīts ziņojuma 62.lapā), ir atzinusi par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109.pantam.⁶

Rezultātā minimālās vecuma pensijas apmērs no 2021. gada 1. janvāra personām ar apdrošināšanas stāžu no 10 līdz 15 gadiem ir 149,60 *euro*, personām ar invaliditāti no bērnības – 179,30 *euro*, ar apdrošināšanas stāžu 16 gadi attiecīgi – 152,32 *euro* un 182,56 *euro*, bet ar apdrošināšanas stāžu 41 gads attiecīgi 220,32 *euro* un 264,06 *euro*.⁷

Lai gan likumdevējs ir paaugstinājis minimālās vecuma pensijas apmēru, joprojām tā noteikšanā nav ievēroti būtiski principi, proti, pirmkārt, minimālais vecuma pensijas apmērs nav balstīts uz ekonomiski pamatotu metodi, otrkārt, nav paredzēta ikgadēja tā pārskatīšana. Tāpat tika noteikts, ka minimālās vecuma pensijas aprēķina bāze tiks pārskatīta⁸ retāk kā reizi trijos gados⁹. Iesaldējot šo lielumu uz trīs gadiem, 2023.gadā tie būs jau piecus gadus seni dati un neatbildīs sociālekonomiskajai situācijai valstī. Uz šiem aspektiem tiesībsargs norādīja Saeimai jau normatīvo aktu izstrādes gaitā.

Attiecībā uz vecuma pensijas apmēra paaugstināšanos kopumā (ziņojuma 65.lapa) jānorāda, ka lielākā daļa vecuma pensijas saņēmēju vecuma pensija joprojām nesasniedz Eiropas Sociālās drošības kodeksā noteiktos standartus. Proti, 2018.gadā

<https://likumi.lv/ta/id/319375>

⁷ Minimālais vecuma pensijas apmērs no 01.01.2021. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra. Pieejams:

<https://www.vsa.gov.lv/lv/media/1579/download>

⁸ Likums "Par valsts pensijām", 12.pants. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/38048#p12>

⁹ Likums "Par sociālo drošību", 2.²pants. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/36850#p2.2>

79 % vecuma pensijas saņēmēju pensijas apmērs bija līdz 400 euro (40% no 2018.gada apstrādes rūpniecībā strādājoša vīrieša vidējās algas 984 euro ir 393 euro), bet 2019. un 2020.gadā – attiecīgi 75% un 73% saņēmēju¹⁰.

¹⁰ Aprēķinam izmantoti Centrālās statistikas pārvaldes dati par vidējo algu 2018., 2019. un 2020.gadā apstrādes rūpniecībā strādājošajiem “DSV030. Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa pa darbības veidiem (eiro) - Bruto/ Neto, Sektors, Darbības veids (NACE 2.red.) un Laika periods” (https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_EMP_DS_DSV/DSV030/) un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras statistikas datus “Vecuma pensiju sadalījums pēc piešķirtā apmēra (ar piemaksu)” par 2018.gada decembri, 2019.gada decembri un 2020.gada decembri (<http://www.statistika-vsaa.lv/2020/10/31.html>).

13.pants: Tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību

Tiesībsargs pēdējā gada laikā ir panācis ievērojamus uzlabojumus, tomēr, lai arī palielināts, joprojām sociālā nodrošinājuma līmenis nav pietiekams, lai iedzīvotāji vismaz minimālā līmenī varētu apmierināt savas vajadzības.

1) Arī iepriekšējā pārskata periodā tiesībsargs norādīja uz zemo sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru. Ministru kabinets ar 2020.gadu palielināja valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru par nepilniem 16 eiro. Tomēr šāds pabalsta palielinājums bija nebūtisks un neuzlaboja pabalsta saņēmēju situāciju.

2021.gadā valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts pēc Satversmes tiesas sprieduma tika grozīts atkārtoti¹¹. Ar 2021.gada 1.janvāri Saeima paaugstināja valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kā arī noteica atšķirīgu pabalsta apmēru nodarbinātām un nenodarbinātām personām ar invaliditāti. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs personām ar I un II grupas invaliditāti ir atkarīgs no nodarbinātības fakta. Nestrādājošiem pabalsta saņēmējiem tas ir lielākā apmērā, jo tiek piešķirta piemaksa.

No 2021.gada 1.janvāra valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs:

- vecuma gadījumā – 109,00 euro mēnesī;
- apgādnieka zaudējuma gadījumā par bērnu līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai – 136,00 euro mēnesī, par bērnu no septiņu gadu vecuma – 163,00 euro mēnesī;
- personām ar invaliditātes I grupu:
strādājošiem – 152,60 eiro mēnesī; nestrādājošiem – 198,38 eiro mēnesī;
- personām ar invaliditātes I grupu kopš bērnības:
strādājošiem – 190,40 eiro mēnesī; nestrādājošiem – 247,52 eiro mēnesī;
- personām ar invaliditātes II grupu:
strādājošiem – 130,80 eiro mēnesī; nestrādājošiem – 156,96 eiro mēnesī;
- personām ar invaliditātes II grupu kopš bērnības:
strādājošiem – 163,20 eiro mēnesī; nestrādājošiem – 195,84 eiro mēnesī;
- personām ar III invaliditātes grupu – 109 eiro mēnesī, neatkarīgi no nodarbinātības;
- personām ar III invaliditātes grupu kopš bērnības – 136 eiro mēnesī, neatkarīgi no nodarbinātības.

¹¹ Satversmes tiesas 2020.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr.2019-27-03 [Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?case-filter-years=&case-filter-status=&case-filter-types=&case-filter-result=&searchtext=2019-27-03>]

2) Pamatojoties uz Satversmes tiesas spriedumiem¹² (sk. Ziņojuma 72. un 73.lapu), no 2021.gada 1.janvāra ir paaugstināts garantētā minimālā ienākuma līmenis - 109 *euro* pirmajai vai vienīgajai personai mājsaimniecībā un 76 *euro* pārējām personām mājsaimniecībā. Savukārt trūcīgas mājsaimniecības ienākumu sliekšnis ir 272 *euro* pirmajai vai vienīgajai personai mājsaimniecībā un 190 *euro* pārējām personām mājsaimniecībā.

Kopumā likumdevēja izšķiršanās paaugstināt minimālo ienākumu līmeņus ir vērtējama pozitīvi, tomēr nopietnas bažas rada tas, ka likumdevējs ir izvēlējies likumos noteikt konkrētu minimālo lielumu apmēru, nevis minimālo ienākumu sliekšņu noteikšanas principu, kā arī atteicies no minimālo ienākumu sliekšņu ikgadējas pārskatīšanas, nosakot, ka minimālo ienākumu sliekšņus pārskata ne retāk kā reizi trijos gados¹³. Jau 2021. gadā paredzētais pabalsta apmērs 109 *euro* ir aprēķināts, ņemot vērā 2018. gada ienākumu mediānu.

3) Joprojām ir aktuāls jautājums par medikamentu apmaksu trūcīgām personām (ziņojuma 78.lapa) ir jāuzsver, ka trūcīgajām personām 100 % apmērā tiek kompensēti tikai tie medikamenti, kas ir iekļauti kompensējamo zāļu sarakstos¹⁴. Savukārt tie medikamenti, kas nav iekļauti šajos sarakstos, personai ir jāiegādājas par saviem līdzekļiem. Pašvaldības ir tiesīgas saviem iedzīvotājiem piešķirt pabalstu veselības aprūpei. Tomēr jāatzīmē, ka šis pabalsts lielā daļā pašvaldību ir simbolisks, lielākoties tiek atlīdzināti izdevumi, kas saistīti ar pacienta līdzmaksājumiem, ārstēšanos stacionārā, zobārstniecības pakalpojumiem, piemēram, zobu protezēšanu, un zāļu un medicīnisko ierīču iegādi. Atsevišķas pašvaldības kompensē arī optisko redzes brīļļu vai lēcu iegādi.

¹² Satversmes tiesas 2020.gada 25.jūnija spriedums lietā Nr.2019-24-03, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315688>; Satversmes tiesas 2020.gada 16.jūlija sprieduma lietā Nr.2019-25-03, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/316171>.

¹³ Likums "Par sociālo drošību", 2.²pants. [Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/36850#p2.2>]

¹⁴ Kompensējamo zāļu saraksti. Pieejams: <https://www.vmnvd.gov.lv/lv/kompensejamo-zalu-saraksti>

30.pants Tiesības uz aizsardzību pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību

Arvien ir aktuāls sociālās iekļaušanās jautājums. Iedzīvotāji izjūt diskomfortu atšķirīgā sadzīves situācijās. Šie jautājumi ir risināmi ilgtermiņā, tomēr iedzīvotājiem ir jābūt iespējai rūpēties par sevi un saviem tuvajiem.

1) Pašvaldības īres dzīvokļi un dzīvokļa pabalsti ir viens no atbalsta instrumentiem iedzīvotājiem ar viszemākajiem ienākumiem, kuri ir nonākuši krīzes situācijā vai nevar nodrošināt sev mājokli. Diemžēl dzīvojamais fonds lielākajā daļā pašvaldību atrodas sliktā vai par kritiskā tehniskajā stāvoklī un piedāvāto īres dzīvokļu lielums nereti nevar apmierināt ģimeņu ar bērnu, īpaši daudz bērnu ģimeņu vajadzības. Tajā pašā laikā neviens normatīvais akts nenosaka nedz minimālās dzīvojamās platības prasības, nedz mājokļa labiekārtojuma līmeni, kas būtu jāņem vērā, lai atzītu, ka bērna tiesības uz atbilstošu pajumti tiek nodrošinātas. Mūsdienās daudzas mājsaimniecības joprojām dzīvo pārapdzīvotos dzīvokļos un mājokļos ar zemu labiekārtojuma līmeni.

2) Valsts piedāvā hipotekārā kredīta garantijas ģimenēm ar bērniem. Taču šo atbalstu pārsvarā var izmantot ģimenes ar augstākiem ienākumiem galvaspilsētas reģionā. Tādējādi esošais atbalsts mājokļu jomā nav pieejams lielai daļai no mājsaimniecībām, kas ir pārāk turīgas, lai saņemtu pašvaldības mājokli vai dzīvokļa pabalstu, bet kuru ienākumi nav pietiekoši, lai tās varētu saņemt hipotekāro kredītu.

3) Vēl arvien liels izaicinājums ir Romu bērnu iekļaušana vispārējās izglītības programmās. Romu ģimeņu bērni reti apmeklē pirmsskolas izglītības iestādes, taču mazu bērnu pirmie dzīves gadi ir viņu fiziskās un garīgās veselības, emocionālās drošības, kultūras un personas identitātes un spēju attīstības pamats¹⁵. Romu bērniem ir augsts skolas pamešanas risks. Latvijā darbojas Izglītības kvalitātes valsts dienesta pārraudzībā esošā programma “Pumpurs”, kas sniedz atbalstu priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai. Kopš šī gada aprīļa programmā 2021./2022. mācību gadā tiks iekļauti arī skolēni vecuma grupā no 1. - 4. klasei. Šādas izmaiņas tika veiktas, lai mazinātu Covid-19 pandēmijas laika ierobežojumu radīto negatīvo ietekmi uz izglītību, taču cerams atbalsts netiks samazināts arī turpmākos gadus.

4) Tiesībsargs 2016.gadā veica aptauju par augstākās izglītības pieejamību personām ar invaliditāti. Aptaujā piedalījās 446 personas ar invaliditāti. Visvairāk respondentu bija ar otrās grupas invaliditāti un vecumā no 18 līdz 34 gadiem. Respondenti pauda viedokli, ka kopumā augstskolu pieejamību nav pietiekama un ir nepieciešams veikt uzlabojumus informatīvās un fiziskās vides pieejamībā. Kopumā tika apsekotas augstskolas 10 Latvijas pilsētās, kopā - 164 objekti, no tiem 81 augstskolu ēku, 42 bibliotēkas un 40 dienesta viesnīcas. Pētījums¹⁶ tika nosūtīts visām Latvijas augstākās izglītības iestādēm, kuras uzņem studentus ar invaliditāti (kopskaitā 42), aicinot uzlabot piekļuvi informācijai fiziskajai videi. 25 no 42 augstskolām rekomendācijas ir izpildījušas.

¹⁵ Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs nr. 7 (2005) Bērnu tiesību īstenošana agrīnā bērnībā. 6.punkts.

¹⁶ Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/petijumi-un-publicacijas/petijumi>

5) Valsts ziņojuma 103.lp. tiek sniegta informācija par izmaiņām darba spēka nodokļu sistēmā. Tā tika ieviesta ar 2018.gada nodokļu reformu. Tiesībsargs sadarbībā ar Latvijas Universitātes pētniekiem nāca klajā ar nodokļu reformas pētījumu “Nodokļu reforma – neapliekamā minimuma, atvieglojumu un attaisnoto izdevumu piemērošanas problēmu, efektivitātes un risinājumu izvērtējums”¹⁷.

Pētījuma galvenie secinājumi bija tādi, ka:

- a) ar nodokļu reformu nevienlīdzība nebūt netiek mazināta;
- b) ieviestā prognozējamā neapliekamā minimuma sistēma ir pārlietu sarežģīta, tādējādi radot parāda veidošanās risku, kas iedzīvotājiem rada lielāku administratīvo slogu;
- c) daļa nodokļu maksātāju nevar izmantot piedāvātos atvieglojumus (par apgādājamiem un attaisnotos izdevumus), jo viņu ienākumi ir tik zemi, ka nav ar nodokli apliekamā ienākuma. Lielākoties tās ir personas ar vienu vai vairākiem apgādājamajiem. Tiesībsargs ir rekomendējis ilgtermiņā izvēlēties mērķētāku atbalsta sistēmu, lai atvieglojumi sasniegtu tieši tos iedzīvotājus, kam atbalsts visvairāk nepieciešams;
- d) nodokļu administrācijas centieni efektīvizēt attaisnoto izdevumu administrēšanas kārtību netiek pienācīgi sadzirdēts atbildīgajā ministrijā.

Lai arī tiesībsargs rekomendēja Saeimai un valdībai veikt izmaiņas normatīvajos aktos attiecībā uz neapliekamā minimuma un attaisnoto izdevumu sistēmas taisnīgāku un lietotājiem draudzīgāku noregulējumu, tomēr rekomendācijas netika ņemtas vērā, neskatoties pat uz to, ka līdztekus šim pētījumam arī citu ekspertu un politiķu vērtējumos tika pausta reformas kritika.

¹⁷Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/kopsavilkums_1551263741.pdf
https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/1_sejums_1551263525.pdf
https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/2_sejums_1551263667.pdf

Nobeigums

Pēdējā gada laikā tiesībsargs ir ieguldījis lielu darbu un resursus, lai vērstu valdības uzmanību uz neatbilstībām sociālās drošības un sociālās palīdzības jomā.

Tiesībsargs ir panācis, ka tiek pārskatīti minimālie ienākuma līmeņi – pensijas, minimālais garantētā ienākuma līmenis, kā arī paaugstināts ienākumu sliekšnis, kad personu var atzīt par trūcīgu vai maznodrošinātu. Ievērojot to, ka lielai daļai Latvijas iedzīvotāju iztikas līdzekļi ir ierobežoti, šīs izmaiņas ir būtiskas un ievērojami atvieglos iedzīvotāju sadzīvi.

Lai arī daudz ir paveikts, vēl joprojām tiesībsarga redzeslokā ir jautājumi, kas prasa īpašu uzmanību un iesaisti. Tostarp valsts atbalsts veselības aprūpē strādājošajiem, kā arī sociālā nodrošinājums vismazāk aizsargātajām Latvijas sabiedrības grupām – gados veciem cilvēkiem un personām ar invaliditāti.

Veselības aprūpē nodarbināto personu atalgojums ir būtisks ne tikai nozarē strādājošajiem. Tas skar arī sabiedrības tiesības uz kvalitatīvu ārstniecības pakalpojumu saņemšanu kopumā. Vēl jo vairāk šī brīža epidemioloģiskās situācijas kontekstā medicīnas personāla pienesums ir ārkārtīgi vērtīgs un atbalstāms.

Pateicoties tiesībsarga iesaistei ir uzlabojusies personu ar zemiem ienākumiem sociālā situācija, tomēr tas nav pietiekami. Ir iedzīvotāju grupas, kurām valsts un pašvaldības atbalsts ir ļoti būtisks. Sociālā drošība un sociālais atbalsts ir viens no svarīgākajiem faktoriem pilnvērtīgas demokrātiskas sabiedrības pastāvēšanā, līdz ar to tiesībsargs seko un pieliks visas pūles, lai veicinātu Hartā ietverto principu īstenošanu.